

Dvanajstorič v spomin

Nekaj podrobnosti o zverinskem umoru dvanajstih mladih Ljubljancev po komunistih

Objava partizanskega dokumenta, s katerim je bil naročen umor dvanajstih mladih Ljubljancev, ki so dne 29. junija 1942 padli pri Verdu v partizanske roke, je osvežila boleči spomin na te nedolžne žrtve komunističnega sovraštva. Ob tej priliki smo prejeli obširno poročilo, ki v žarki kaže vso moralno pokvarjenost komunistov. Poleg dogodkov in razmer, o katerih smo v »Jutru« objavili že par čankov od partizanskih ujetnikov, ki so bili osvobodeni ob priliki vojaške očiščevalne akcije, navajamo poročilo, došlo nam sedaj, tudi precej novih in nadvse značilnih momentov. Po opisu partizanskega napada na vlak z Bežigrada in celonocnega tavanja po krmskih gozdovih nadaljuje pisec:

Častna partizanska beseda

»Ko smo jutraj dospeli v Iško, smo utrjeni od napora in živčne napetosti poglegli ob žagi in okolniji za gospode komandante in politkomisarje na to, da se pričelo njih svojstveno delo. Treba je bilo klasificirati vse »rešence« in določiti vse »nezanesljive elemente«. Od vseh koncev in krajev so prihajali razni partizanski funkcionarji, eni peš, drugi na konjih, katere so zaplenili tamkajšnjim kmetom. Na žagi je majhna sobica, ki je prej služila žagarju za stanovanje: to je bil kraj, kjer se je odločala usoda »rešencev«. Po končani konferenci so nas sklicali na prostor pred žago, na majhni vzpetini pa so se zbrali vsemogočni komandanti in komisarji ter nam sporočili sprejete sklepe.

»Tovariši,« je pričel komandant ondotnega oddelka v slabi slovensčini, »zavedajte se velike sreče, ki vas je doletela, ko smo vas rešili. Ker pa vemo, da niste vsi sposobni za borbo, smo se odločili, da vam damo popolnoma svobodno odločitev, da se odločite ali za borbo ali za delo na osvobodjenem ozemlju. Tisti pa, ki sploh niso zmožni življenja v gozdu, se lahko prijavijo za domov. Dam vam častno partizansko besedo, da bodo oni, ki se bodo javili domov, odpremljeni do prvih vojaških straž in tam spušteni. Vendar pa vam moram sporočiti, da se vsako dezerterstvo kaznuje s takojšnjo ustrelitvijo.«

Po tem znamenitem nagovoru je pričela poslovati sprejemna pisarna. Na hloč pred žago so prinesli pisalni stroj in partizanski funkcionar je pričel sprejemati prijave. Najprej so se morali prijaviti vsi oni, ki so se odločili, da se vrnejo domov. »Rešenci« so na razne načine komentirali pravkar jim sporočene sklepe, eni bolj previdno, drugi bolj odkritosrečno. S strani partizanov in partizank se je pričela živahna propaganda. Mnogi so slutili le namene partizanov in se jih je zato prijavilo za domov le okoli 30. Čim so bili vsi ti zabeleženi, so jih takoj odločili od ostalih in jih odpeljali na travnik za žago, kjer so jih zastražili s strojnico. Nato so prišli na vrsto ostali.

Krvniški dokument, s katerim je komunistično vodstvo naročilo umor dvanajstorič

Štab 1. bataljona
»Ljube Šercerje«
KRO

Štev. 248
Na položaju.
Dne 5. julija 1942.
Strogo zaupno!

Komandi 1. čete Šercerjevega bataljona

Na položaju.

Po ustni naredbi komandanta 3. grupe Mir. J. Bradiča morate 12 internirancev, ki smo jih rešili iz ujetniškega vlaka tekom 24. ur likvidirati. Likvidacijo izvršite tajno. Strogo pazite na to, da se o tem ne bo ničesar izvedelo in da vam kdo ne pobege. Za izvršitev te naredbe osebo odgovarjate.

Ponovno vam narejamo, da se mora tov. Brence iz Ustja takoj javiti v Štabu. Opazka o italijanskih letalcih je nevedna zavednega partizana. Na Vašem področju je dovolj cesta po katerih se kretajo Italijani.

Štab 1. bataljona - svoboda narodov

Politkomisar:

»Ljube Šercerje«

»Štab 1. bataljona »Ljube Šercerje« KRO — Štev. 248. — Na položaju. — Dne 5. julija 1942. — Strogo zaupno. — Komandi 1. čete Šercerjevega bataljona. — Na položaju. — Po ustni naredbi komandanta 3. grupe Mir. J. Bradiča morate 12 internirancev, ki smo jih rešili iz ujetniškega vlaka, tekom 24. ur likvidirati. Likvidacijo izvršite tajno. Strogo pazite na to, da se o tem ne bo ničesar izvedelo in da vam kdo ne pobege. Za izvršitev te naredbe osebo odgovarjate. — Ponovno vam narejamo, da se mora tov. Brence iz Ustja takoj javiti v Štabu. Opazka o italijanskih letalcih je nevedna zavednega partizana. Na Vašem področju je dovolj cesta po katerih se kretajo Italijani. — Politkomisar »Ljube Šercerje« L. r.«

KULTURNI PREGLED

„Veliki mož“ Ljube Prennerjeve

(Konec)

Ce gre v »Revizorju« za boj zoper provincialno zlostost, korupcijo in nasilje težkih rib nad majhnimi, je v njegovi slovenski imitaciji obtožena in razgaljena psevdokulturnost s svojo korupcijo, nespodobnostjo, samoljubjem in nasiljem, predvsem pa smešnim malikovalstvom pred vsem tujim, pred »uvozom iz Pariza«. Kulturnost je velika življenjska sila in uspešno kvalitativno nadomestilo količine, če ostane res kultura in če sloni na idealnih, na tvornem delu, na zavesti odgovornosti; postaja pa maska za različne osebnosti in narodne slabosti, če se razpreže v fasado, izmalčje v malika in živi od samih premlelih publie. Kult Rastislava Vrhunca v komediji Ljube Prennerjeve je karikirana, vendar v svoji literarni obliki značilna podoba naše kulturne provincialnosti, našega »kulturniškega« ozračja v nekdanjih ne-skrbnih časih, vsega našega literarnega klakarstva in snobizma. Kakor je Gogol hotel, da bi se njegova domovina smejala svoji jarki gospodi, ki — si parva l'cet! — hotela doseči tudi avtorica »Velikega moža«, da bi se njena domovina smejala parodiji domače kulturnosti: Višji smisel njene satire pa naj bi bil v tem, da bi si tembolj želeli prave kulture, močnega in pristnega stvarjalnega dela ter premagovanja duhovne korupcije, snobizma in ponarejevalstva. To bi bil »komedijske obdelave vredne predmet«, in če uvažujemo, da se je tako rahločutne naloge lotila dramska začelnica, moramo reči, da je doseгла več kakor smo mogli pričakovati. Bič njene satire ni oš-

nil samo družbe, ki izkorišča kulturno življenje, marveč tudi slabe literate in našoprijemne umetnjake, domišljave, samoljubne ljudi, ki tolikokrat rovarijo in kovarajo iz samega napuha in užaljenega samoljublja. Tudi pri nas je zapel za nelo plast »kulturnosti«, to kar je veljal Schiller o »znanstvenikih: »Znanost ni več za nje nebesko bčzanstvo, marveč dobra močnica, ki jim daje potrebno mleko.« Seveda pa je boj Kresnikov zoper dr. Votline, Pirnike, Volke Lisjake in druge take tipe miselnih in zdrav samo tedaj, če se Kresnik bori za višjo kvaliteto in za večji boljši etos. Sama težnja »mladih« po uveljavljanju in priznanju ne pomeni že po sebi, da ima njihov boj zoper kliše »stariha« moralno upravičenost in višji kulturni smisel.

Umljivo je, da je bil poskus Ljube Prennerjeve, naj bi se smejali naši karikirani kulturnosti in pakulturi, tvegan že v načelu; taka naloga bi zahtevala pisatelja z Gogoljevim čutom za komediografsko objektivnost in s Cankarjevim, tudi v satiri in ironiji tankočutnim razločevanjem umetniške upravičenosti. Zahtevala bi več odgovorne tehtanja vseh podrobnosti, ki tvorijo etos satire. Če si je pisatelj izposodila pri Gogolu dober del ogrodja za konstrukcijo svoje komedije, bi se mogla pri njem učiti tudi umetnosti, kako se notranje gradi dobra komedija; koliko strnjivosti je potrebno za nje stavbo in koliko modre gospodarnosti — poleg iznajdljivega duha — za njen dialog itd. V tem pogledu kaže komedija »Veliki mož« očitne po-

možnosti, da bi se vrnil na svoj čoln in pobegnil z njim. Oficirji so planili v vodo, kjer so jih polovili ter odpeljali na krov ladje »Viribus unitis«, kjer je bil po veljnik obveščen o grozotni nevarnosti. Bil je že zadnji čas, da je posadka zapustila ladjo, kajti nekaj minut pozneje je eksplozija raztrgala oklopnico, da se je potopila. »Miniatte« pa je med tem časom zadržala z drugim torpedom ter potopila še neko ladjo.

Pokol v Iški

Komunistični rablji so v Iški brezsrčno pomorili vseh dvanajst mladih, poštenih in idealnih fantov, ki v svoji odkritosrčnosti pač niso mogli slutiti, kakšna usoda jim je namenjena, ker so bili še dovolj naivni, da so zaupali »častni partizanski besedi«. Vso dvanajstorič so na zavraten in grozovzbujajoč način skrivali pomorili.

Več ko pol leta že počivajo tam nekje v gozdu nedolžne žrtve komunističnih razbojnikov, ki niso zagrešile drugega kakor to, da so verovale svedčanin besedam in obljubam komunističnih funkcionarjev. Polagoma se je njihova usoda razvedela med partizani in tudi v Ljubljani. Izginilo je upanje svojcev, da se le še pojavijo njihovi sinovi. V tolažbo naj jim bo ponos, da so jih vzgajili v odkrite in poštene ljudi, za katere čast in značajnost nista bili prazni besedi.

Po objavi dokumenta, s katerim je komunistično vodstvo naročilo umor dvanajstorič, je sedaj popolnoma jasna usoda teh najbolj nedolžnih žrtv. Dokument nazorno priča, da so za njih smrt odgovorni najvišji komunistični funkcionarji in da je vsak izgovor na neodgovorne elemente je ponesrečen poskus, izbežiti se teh sramotnih in krvavih madežev. Prelet kri nedolžnih žrtv se bo masševala nad zločince in vsemi njihovimi pomočniki.

Milan Gabersčik †

Zla usoda je hotela, da je bil med nedolžni dvanajstorič tudi Gabersčik Milan, ki je komaj pred dobrim letom dosegel diplomu na ljubljanski pravni fakulteti in nato stopil v sodno prakso. Obenem se je pripravil na doktorat. Že ko je leta 1936 stopil na univerzo, je bil sprejet od svojih tovarišev na najpripravejši način, saj so v njem dobili »krenega prijatelja in tovariša. Društvo nacionalnih akademikov je imelo v njem enega svojih najboljših članov. Njegovo delo ni bilo omejeno samo na strokovni študij, temveč se je zanimal za vsa

Skrivnostni napadalni čolni

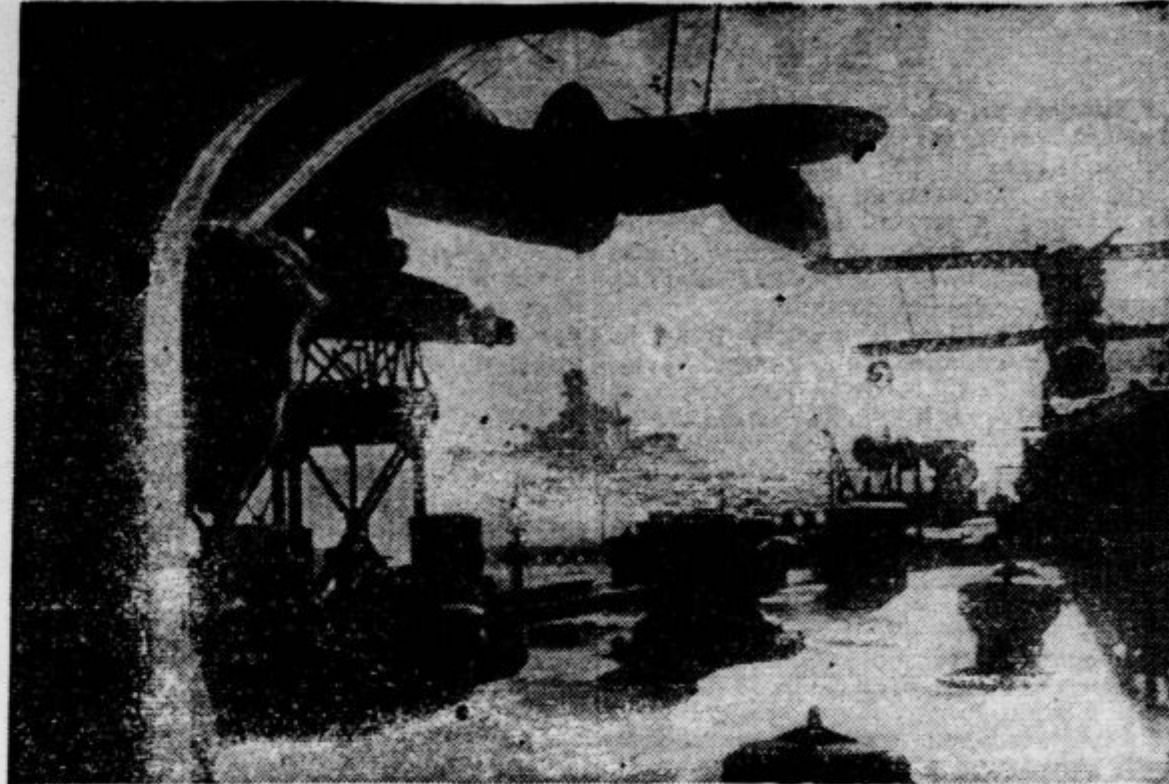
Sele poročilo, ki ga je pred kratkim objavil glavni štab italijanskih Oboroženih sil, je pojasnilo, kakšnih sredstev so se poslužili napadalci, ko je oddelek italijanske mornarice v noči 12. decembra vdrl v alžirsko luko, kjer so bile poleg neke križarke torpedirane še tri ladje. Ta drzni podvig je tembolj značilen, ker so mrežne zapore v alžirskem pristanišču izvrstne kakovosti ter so jih Anglo-američani takoj po zasedbi Francoske Severne Afrike še ojačili. Kako se je napadalnim čolnom posrečilo, da so prodrli skozi zapornice, ostane javnosti uganke, medtem ko se v krogih kr. Mornarice dobro ve, da so oddelek italijanske Mornarice že v minuli svetovni vojni izvedli vrsto takšnih uspešnih napadov.

Prvi napadalni čolni te vrste so prišli v Italijo v promet leta 1915. Dve leti pozneje, decembra 1917, se je napadalnim čolnom posrečilo vdor v triestsko pristanišče. To je napadalcem uspelo zaradi tega, ker so bili njih čolni opremljeni s posebnim orodjem, predvsem s hidravličnimi škarijami in žagami. Pozneje so italijanski mornarji izvedli nekaj podobnih podvigov pri Draču in Catartu. Ob razmeroma dobrih zaporah in dobro zastraženi obali pa je kazalo, da bodo imeli takšni podvigi bolj malo sreče.

Takrat je stopil na plan admiral Costanzo Ciano, oče današnjega italijanskega zunanjega ministra in Mussolinijevga sodelavca, ki je bil eden izmed najstajnejših italijanskih pomorskih častnikov. Proučil je razne iznajdbe, ki so mu bile predložene v odobritev, in se slednjič odločil za štiri tipe napadalnih čolnov. To so bili čolni: Grillo, Pulce, Locusta in Cavaletta. Majhni, silno okretni čolni z električnim torpedom in posebnimi verigami, opremljeni po vzoru današnjih oklepnikov. S pomočjo drugih vozil so prenesli te čolne v bližino pristanišča, od koder so se pognali v vodo, da bi privlekli iz nje zaporne mreže ter se prebili skozi nje na odprto morje.

Prvi poskusi niso dosegli posebnih uspehov. Sebe poskus, ki ga je izvedel napadalni čoln »Grillo« v noči 14. maja 1918 pod vodstvom kapitana Polegrinija, je imel več sreče. Temu čolnu se je posrečilo prodreti skozi prvo izmed poternih zapornih omrežij v Poli. Potem so ondote straže čoln odkrile ter posadko ujele navzlic temu, da je moštvo uspešno med čoln potopilo.

Zaradi usode »Grilla« so začeli delati po-

Lovača izvidna letala so pripravljena, da jih s katapultirani poženejo s krova italijanskih vojnih brodov med plovo

pereča vprašanja, ki so zanimala mlado dorasčajočo inteligenco. Na podlagi spoznanj je bil odločen pristaša idealističnega svetovnega nazora in načelen nasprotnik komunizma, vendar v svojem kristalno čistem značaju ni bil sposoben storiti nikomur nič zalega in ni ga pod soncem Gloveka, ki bi mu bil pokojni Milan skrivlj las.

V želji, da si čim bolj razširi svoje obzreje, se je skozi dvojce počitnic udeležil mednarodnega akad. delovnega tabora v Švic, od koder je prinesel nebroj odličnih izkušenj.

Danes se počiva dragi Milan Gabersčik tam nekje sredi gozda, toda prišel bo čas, ko bodo njegove kosti našle svoj zadnji mirni počitek v blagoslovljeni zemlji, kjer bodo pričale še pozni rodovom o trpljenju in krivicah, ki jih je moral pretrpeti naš narod pod komunističnim zločinskim terorjem.

skuse z drugo iznajdbo. Predstavljala je nekakšne vrste podmornice v miniatuiri, ki je imela obliko torpeda ter je plavala popolnoma pod vodo. Po srečnih poskusih v Speziji in Veneziji so Italijani dne 1. novembra 1918 pripravili prvi napad na Polo. Torpedovka je zavlekla čoln »Miniatte« najprej v bližino nabrežja kjer se je začelo mučno glodanje sedmerih zapornih pregrad. Od 11. ure zvečer do 4. ure jutraj je trajalo to prerivanje skozi žične ovire, ki so morale več metrov globoko pod vodo. Tik pred jutrnjo zoro se je »Miniatte« vtihotapila v pristanišče ter se neslišno približala bojni ladji »Viribus unitis«. Poveljnik napadalnega čolna Mario Rosetti je držal z vžigalnikom opremljeni torped pod trupom ladje, njegov spremljevalec štabni zdravnik Paulucci pa je bedel na čolnu. Rosetti je moral zaradi previdnosti plavati pod trupom čolna. Tedaj pa so nenadoma začarali zarotni obalne straže in zdelo se je, da je stvar odkrita. Rosettiju pa se je še posrečilo, da je dosegel ladjo. Vendar ni

Delo novomeških poklicnih gasilcev

Z novim letom 1942, je vso imovino bivše novomeške prostovoljne gasilske čete, ki je delovala v Novem mestu preko 65 let, prevzelo poklicno gasilstvo, ki je dalo vsemu gasilskemu delu popolnoma nove smerice. Člani in odborniki bivše čete so bili razrešeni svojih dolžnosti in dela.

Novoustanovljena poklicna gasilska četa se poleg gasenja požarov posveča v pretežni večini reševanju, za kar so bili med letom vsi gasilci dobro izveščani. V Novem mestu je bila že nujno potrebna reševalna služba, ki jo je hotela uvesti že bivša gasilska četa. Tako je bila v minulemu letu do dobra organizirana reševalna služba, kar je bilo v veliko korist vsemu prebivalstvu. Žal pa se je zelo poznalo pomanjkanje pravega reševalnega avtomobila. Zato je bil prirejen za reševalno službo in za prevažanje bolnikov tovorni avto bivše gasilske čete, vendar pa s tem avtomobilom ni možno prevažati težjih bolnikov in si bo četa morala nabaviti čimprej nov reševalni avtomobil. Kako je bila reševalna služba v Novem mestu potrebna, je razvidno iz dejstva, da so poklicni gasilci v minulemu letu nastopili v 115 primerih kot reševalci. S svojim hitrim nastopom so

rešili marsikatero življenje in to zlasti dragoceno življenje mater.

V boju z ognjem so gasilci nastopili 15-krat in jim je vselej uspelo ogenj omejiti in rešiti večino poslopij.

Poleg tega pa so poklicni gasilci vršili tudi še drugo zelo veliko in važno človekoljubno delo. V hudi suši minulega poletja je v mnogih krajih, zlasti v vaseh, oddaljenih od tekoče vode, zmanjkalo v vodnjakih vode. Naprošeni so bili poklicni gasilci, da so napeljali od daleč in iz tekočih voda pitno vodo v prazne vodnjake. Tako so gasilci v šestih primerih nadprali ljudem dovolj pitne vode. Preskrbeli so s pitno vodo predvsem Dolžko vodo in Badovinac v Gorjanjih. Dvakrat pa so črpali vodo za novomeške bolnišnice ter enkrat celo napolnili rezervoar na novomeškem pokopališču, da so ljudje mogli zalivati cvetje na grobovih svojih rajnih.

Poklicni gasilci imajo v bivši orodjarni prostovoljne gasilske čete urejeno čisto vojaško življenje. Ker zahteva gasilska služba zlasti v sedanjem času stalno pripravljenost, imajo vsi gasilci urejeno v orodjarni skupno spalnico in so tako rekoč vedno v pripravljenosti. Del gasilcev opravlja stalno dežurno službo.

»pokroviteljice lepih umetnosti« in potratne narodne dame Vide, Rasbergerjeve pa kot Vidna nečakinja Nada. Ob vlogi »ta komediografsko« poslovenjenic »rodnicke Ane Andrejeve in Marje Antonovne iz »Revizorja«. Izmed igralcev, ki jih redkeje vidimo v večjih vlogah, je omeniti še Košto v vlogi kulturnega predsednika in postarane družvenega govornika dr. Žaromila Močarada. Cesar igra tokrat enega redkih praktično in trezno mislečih mož v tej sredini — veletrgovca Praznika.

V ostalih vlogah nastopajo Peček, Lipah, P. Kovlič, M. Košič, Brezgar, Raztresen, Bratina, Dreznovec, Blaž, Sanciš, Gorjanski — učnikov v maski prav kakor v igri, večidel nepretirani v komiki tipov in karakterjev iz tesnega življenjskega prostora naše »kulturniške« komedije.

Mirko Polič dirigira simfonični koncert

Ponedeljski simfonični koncert, čigar dobro izbrani program (Bellini, Dvořák, Smetana, Musorgski) vzbuja upravičeno pozornost dirigira ravnatelj Mirko Polič. Po daljšem presledku, in če izznamemo nedavni nastop na produkcijski Glasbene Matice, se zopet pojavlja na koncertnem podiju glasbenik, ki si je pridobil neprecenljivega zaslug ne le za razvoj naše Opere, marveč posebej še za sloves slovenske zborovske glasbe. V zadnjih letih, ki so prinesla Mirku Poliču toliko sprememb in doživljanj, se je zopet oprjel komplicitarja. Že na produkcijski Glasbene Matice smo slišali njegovo večjo skladbo z božičnim motivom za manjši orkester in mladinski zbor, na ponedeljskem koncertu pa bo orkester izvajal Poličovo skladbo »Preludije«. Naše ob-

činstvo, ki je ohranilo v živem in hvaležnem spominu Poličeve dirigentske nastope v nedavni preteklosti, samo vesel, da ima zopet v svoji sredi tega razgledanega, kulturnega in delavnega glasbenika.

Stota vprizoritev »Traviata«

Od leta 1918. pa do danes je bilo izvajanih na našem odru tako visoko število repriz te opere, da bo v nedeljo jubilejna — 100. predstava. Izmed trenutno nastopajočih izvajalcev sodeluje Vekoslav Janko najdelj v tej uprizoritvi, medtem ko jo poje Vidaličeva in Čuden šele letos prvič glavni partiji v tem delu. V teku let so se vz-

